

فهرست

- 2..... سخن سردبیر
الزامات و راهکار تدریس «عرفان عملی در اسلام»؛
مطالعه آسیب‌شناسانه بر پایه داده‌های آماری از
دانشجویان دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)
5..... قزوین / هاشم قربانی
- بررسی عوامل درون‌سازمانی مؤثر بر اثربخشی دروس
گروه معارف اسلامی مطالعه موردی: دانشگاه آزاد
اسلامی واحد دزفول 23
/ مهدی فرجی پاک ، غلامرضا اصلانی ، عبدالمجید مقامی
- 41..... تحلیل امکان تقرّب هنر به مفاهیم دینی
/ سید محمدحسین نواب
- اخلاق گفتگو در قرآن و حدیث؛ با تأکید بر
مناظره‌های امام رضا (ع) 53
/ کاووس روحی برندق
- 75..... تجلّی عدالت در سنت‌های الهی و اجتماعی قرآن...
/ قدرت‌الله قربانی
- 93..... بحران معنویت در جهان معاصر
/ رضا میرزایی ، سمیه دلیر صفا‌آرای اخگر
- نظریهٔ به‌گزینی، نقش و آثار آن در سبک زندگی
اسلامی 113
/ بهزاد بسطامی ، سید حسین حسینی کارنامی
- 127..... نقد روش‌شناسی عرفانی مکتب حلقه
/ احمد ولیعی ابرقویی ، عبدالله محمدی
- 161..... چکیده انگلیسی

فصلنامه مطالعات معرفتی در

دانشگاه اسلامی

74

سال بیست و دوم / شمارهٔ اول ، بهار 1397

ISSN 2322-5246

صاحب امتیاز:

پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی

نهادهای نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

مدیر مسئول: حجت‌الاسلام دکتر حبیب محمدنژاد

سردبیر: حجت‌الاسلام دکتر عبدالحسین خسروپناه

هیئت تحریریه: (به ترتیب الفبا)

جواد اژه‌ای، دانشیار گروه روانشناسی تربیتی و مشاوره دانشگاه تهران

و هیات علمی معین پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی

رضا برنجکار، استاد گروه فلسفه دانشگاه تهران

عبدالحسین خسروپناه، استاد پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و

هیات علمی معین پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی

علی‌اکبر رشاد، استاد پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

محمد محمدرضایی، استاد گروه فلسفه دانشگاه تهران

سیدحسین مصطفوی، استاد گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه امام صادق (ع)

مجید معارف، استاد گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه تهران

حسن‌ملکی، دانشیار گروه فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه علامه طباطبائی

و هیات علمی معین پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی

ویراستار فارسی: کورش گوهریان

ویراستار انگلیسی: بهرام انجم روز

مترجم: بهرام انجم روز

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مرتضی گنجی استانبجین

نشانی: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان قدس و

وصال، کوچهٔ اسکو، پلاک 15، کد پستی: 1417833411

تلفکس: 021-84222481

«فصلنامه در سایت ISC، noormags و magiran نمایه می‌شود»

Website: <http://ksiu.nahad.ir>

E-mail: dislamic5@gmail.com

قیمت: 25000 ریال

فصلنامه «مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی»

طبق نامهٔ 3/195771 مورخ 1391/10/06 «کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور»، به دریافت

درجهٔ «علمی - پژوهشی» نایل شده است.

سخن سردبیر

انسان و جهان، به شدت در حال تغییر و تحول‌اند. ریشه تحولات رفتاری و اجتماعی انسان معاصر را باید در تغییر دانش دانست که یکی از دانشهای تحول‌زای دنیای معاصر، علوم شناختی (*cognitive science*) است.

علوم شناختی، دانش میان‌رشته‌ای درباره مغز و ذهن دانسته شده که از رشته‌های مختلف روان‌شناسی و عصب‌شناسی و زبان‌شناسی و انسان‌شناسی و هوش مصنوعی و علوم رایانه‌ای و فلسفه ذهن تشکیل یافته است. علوم شناختی در پی آن است تا با مطالعه فعالیت‌های ذهنی بشر همچون تفکر، توان تصرف و تغییر در شناخت آدمیان را پیدا کند.

این دسته از علوم، مشتمل بر روان‌شناسی شناختی، علم اعصاب‌شناختی، فلسفه ذهن و زبان‌شناسی شناختی است و در عرصه‌های مختلف تعلیم و تربیت، سیاست، اقتصاد و معیشت، درمان و سلامت، فعالیت‌های ربانی، بازی‌های رایانه‌ای، حوزه دفاعی، منطق فهم دین و سایر علوم انسانی تأثیرگذار است.

دنیای استعمار با علوم شناختی و از طریق رسانه‌های مدرن بر شناخت و رفتار جوامع تأثیر می‌گذارد؛ بنابر این، تنها راه مقابله با این شیوه جدید استعمار، شناخت و بهره‌گیری از علوم شناختی است.

جمهوری اسلامی ایران موفق شد با درک اهمیت این مبحث مهم، به تأسیس برخی از رشته‌های علوم شناختی در دانشگاه‌های تهران، اصفهان، شهید بهشتی، شهید چمران اهواز، فردوسی مشهد، شهید مدنی آذربایجان، پژوهشکده علوم شناختی تهران، پژوهشکده علوم شناختی پژوهشگاه دانشهای بنیادین و غیره و تشکیل ستاد راهبردی توسعه علوم و فناوری شناختی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری اقدام کند.

چند مطلب مهم درباره علوم شناختی عبارت است از:

1. اهمیت نگرش جامع‌نگر به علوم شناختی بر هر فعالیت دیگری؛
2. تأثیرگذاری علوم شناختی بر شناخت، بینش و باور، نگرش و زاویه دید، منش و خلیات، تصمیم‌گیری، کنش و عمل؛
3. علوم شناختی در یک رتبه قرار ندارند. فلسفه ذهن به عنوان مبنای فلسفی که بر مبانی هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی استوار است، بر سایر علوم شناختی مقدم است.

3 سخن سردبیر

4. لزوم شکل‌گیری ستاد راهبردی و مدیریتی کلان به عنوان شورای عالی علوم شناختی برای نظام‌سازی فعالیتهای جزیره‌ای در کشور.

5. آینده‌پژوهی علوم شناختی برای تدبیر روند توسعه علم و فناوری و استفاده از فرصتها و تهدیدها. قصد نگارنده از بیان این مطلب، توجه دادن به این نکته است که ساماندهی علوم شناختی و کاربست آن در عرصه‌های مختلف، تنها راه مبارزه با شیوه مدرن استعمار در تغییر رفتارهای معیشتی و تربیتی و غیره است. هر چه دیرتر به این ضرورت توجه شود، بیشتر گرفتار خسارت می‌شویم.

درخواست متولیان نشریه از مخاطبان این است که مقالاتی در زمینه نسبت دانشگاه و علوم شناختی بنگارند و متولیان علوم شناختی را در این زمینه یاری رسانند.

اما مقالات این شماره از نشریه به شرح ذیل است:

مقاله «لزومات و راهکار تدریس عرفان عملی در اسلام؛ مطالعه آسیب‌شناسانه بر پایه داده‌های آماری از دانشجویان دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین»، با بهره‌گیری از روش پیمایشی و آماری و ارائه پراکندگی داده‌ها بر پایه مطالعات نظام‌مند چند ترم و نیز به کارگیری روش تحلیلی-توصیفی، به طرح پیشنهادی برای تألیف کتابی آموزشی رسیده است.

نگاشته «بررسی عوامل درون‌سازمانی مؤثر بر اثربخشی دروس گروه معارف اسلامی»، به بررسی عوامل درون‌سازمانی مؤثر بر اثربخشی دروس عمومی گروه معارف اسلامی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول پرداخته و به این نتیجه رسیده است که دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی دزفول، گروه معارف اسلامی این واحد را در زمینه «چارچوب و محتوای برنامه درسی»، مطلوب (بالتر از حد متوسط)؛ در زمینه «اجرای برنامه درسی»، مطلوب (در حد متوسط)؛ در زمینه «مدیریت برنامه درسی»، نامطلوب (پایین‌تر از حد متوسط) و در مجموع، گروه معارف اسلامی این واحد را بر اساس «کل عوامل درون‌سازمانی»، نامطلوب ارزیابی کردند.

نوشتار «تحلیل امکان تقرب هنر به مفاهیم دینی»، به این نتیجه رسیده که با ملاک صورت (فرم) می‌توان نسبت هنر با دین را تعریف و هنر را به دو گروه هنرهای مقرب و مبعّد تقسیم کرد. هنرهای مقرب، هنرهایی‌اند که امکان تقرب هنر به مفاهیم دینی را فراهم می‌آورند. هنر مقرب می‌تواند مفاهیم دینی را با حفظ چارچوب آن به مخاطب منتقل کند.

مقاله «اخلاق گفتگو در قرآن و حدیث؛ با تأکید بر مناظره‌های امام رضا (ع)»، پس از ارائه معیار مراء حق و باطل از دید آیات و روایات، مهم‌ترین مناظره‌های بین‌الادیانی و بین‌المذهبی رضوی (ع) را که در ضمن هشت مجلس به نقل شیخ صدوق (ره) در کتاب «عیون أخبار الرضا» و با هدف کشف اخلاق

4 ♦ مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی 74

مناظره و با رویکرد تأکید بر ترک مرء و مجادله مذموم در طول مناظره با حریف و با تأکید ویژه بر گریز از توهین به رقیب تدوین شده است.

نگاشته «تجلی عدالت در سنتهای الهی و اجتماعی قرآن» به بیان جریان عادلانه حاکم بر کلیت نظام هستی پرداخته و توانسته خیرات و شرور جهان را با نگاه عاقلانه بررسی کند و ضمن اعتقاد به عدالت الهی نسبت به انسانها، مشکلات و مصائب آنها را به طور عقلانی تبیین نماید.

نوشتار «بحران معنویت در جهان معاصر» به این نکته اشاره دارد که معنویت مورد نیاز بشر، همان معنویت حاصل از آموزه‌های دین مبین اسلام است و گسترش آن در جامعه، مستلزم آگاهی بخشی نسبت به شبه معنویتهایی مثل عرفان حلقه و کیهانی و... است که می‌تواند با بصیرت‌افزایی در این باب مفید بوده و زمینه برون‌رفت از بحرانهای حاصل را فراهم کند.

مقاله «نظریه به‌گزینی، نقش و آثار آن در سبک زندگی اسلامی» به این نتیجه منتهی می‌شود که قرآن کریم با تأکید ویژه در استعمال واژه «احسن»، خواسته است که انسان با مجهز شدن به این ابزار فکری، متناسب با ظرفیتهای انسانی‌اش، سبکی نو در زندگی طراحی و ایجاد کند و در تنگناها و پیچ و خمهای زندگی به دستاویزی برای خروج از بحران و بن‌بستها چنگ زند.

نگاشته «نقد روش‌شناسی عرفانی مکتب حلقه» بر این نکته تأکید دارد که مدعیات عرفانی مکتب حلقه با سه ملاک بنیادین علم عرفان؛ یعنی تواتر، عقل و دین، ناسازگار است. در عرفان عملی، فقدان ریاضت و سلوک و در عرفان نظری، ضعف تحلیل مسئله فقر و وحدت شخصی آشکار است.

سردبیر